

Techniky založené na rozhovoru a jejich využití v gender studies – narativní rozhovor jako prostředek zkoumání historie v souvislosti s genderovou problematikou

Vypracovala: Táňa Hrnčířová

Ve své práci se budu zabývat zvláštní technikou výzkumu a jejím výsledkem – orální technikou zkoumání historie, o které se domnívám, že je pro genderová studia nesmírně přínosná svým originálním pohledem na otázky dějin, pokud je nechceme chápat pouze jako směsici dat, jmen a bojů, ale také jako osobní výpovědi z pohledů žen a mužů.

Od počátku druhé vlny feminismu bylo napsáno mnoho kritiky na adresu výzkumů, protože i přes deklarovanou nestrannost a snahu o neutralitu ve vědě, feministické autorky a autoři namítají, že do těchto technik a metod se promítá mužské vidění světa a genderové stereotypy. Požadují tedy metody, které oprostí od jednotvárného vnímání světa a pojmu zkoumanou realitu z více úhlů pohledu. Tvrdí, že výzkum by neměl být hierarchický a staví se za produkování znalostí, které dovolí ženám mluvit o ženách a jejich ženství. (O'Connell Davidson, J., Layder, 1994: 125 - 128). I tito kritici a kritičky jsou si vědomi toho, že nejde pouze vznášet dotazy, ale je nutné mít určité schopnosti a dovednosti, rozhovor vést, ale v tom smyslu, aby byl sdělením tázaného, nikoliv tím, co cítí výzkumník. Jedině tak se stane dotazování kvalitním odrazovým můstkem pro další výzkum.

Zkoumání historie je základ pro veškeré sociální vědy. Může se tak dít pomocí dokumentů, numerických dat, předmětů, ale i orálních výpovědí, která je jistě cenným zdrojem informací. Ke zkoumání používá tzv. narativní interwiev. (Hendl, 2005: 137). Jde o metodu, která není tvořena formou otázka – odpověď, ale spíš pobízení k volnému vyprávění, jenž může být omezeno výzkumníkovým cílem. Mnoho autorů však dodává, že je nutné sledovat celý život zdroje informací, abychom je následně mohli správně interpretovat.

Tato technika se od „tradičního“ způsobu zkoumání liší tím, že se zabývá přímo osudem daných lidí, jde o individuální historii jednotlivců. „Pokud nezastáváme přesvědčení, že činy, prožitky a názory osoby v mocenském postavení (mající širší dosah a viditelnější v širším prostoru společnosti) jsou samy o sobě důležitější a smysluplnější než činy, prožitky a postoje jednotlivce, svým dosahem limitované na jeho nejbližší okolí, získáme právě prostřednictvím orální historie nový, obohacující pohled na dějiny, pohled, který lze spíše hodnotícím než objasňujícím a výstižným atributem označit za „demokratický““. (Vaněk, 2003: 7).

Samotný výzkum se skládá z přípravné části, ve které se výzkumník teoreticky připravuje, vybírá vhodné způsoby dotazování, zaznamenávání a proniká do zkoumaného tématu. Po důkladné přípravě přechází k samotnému dotazování, které by mělo být sestaveno z otázek, jež umožní dotazovanému volné asociační vyprávění v rámci klíčových bodů, na které se výzkum orientuje. Jde o nosnou část, protože chyby v této části mohou do velké míry ovlivnit celkový výsledek a kvalitu zkoumaného. V této fázi se badatel střetává se svým informačním zdrojem, vstupují do vzájemné interakce a navzájem se ovlivňují. Pokud není vyřčeno vše, je výzkumníkovi dán prostor pro další otázky a zpětnou reflexi nejednoznačných témat. (Hendl, 2005: 176-177). Je také nutné vybrat si vhodnou metodu zaznamenávání vyřčeného. Disman například uvádí možnost zaznamenávání během výzkumu – takzvané polní poznámky, nahrávání nebo dodatečné zapsání. (Disman, 1993: 312). S těmito materiály vědec bude nadále pracovat a čeká na něj stěžejní část práce – správná interpretace informací, jež získal a zodpovězení na klíčové otázky výzkumu.

Význam pro použití v gender studies je široký, jejím hlavním kladem je individuální pohled a z hlediska genderu také mnohem větší prostor pro dokumentaci života žen v obdobích, kdy se o nich příliš nemluví. Zajímavý je například projekt Dcery čs. politických vězňů 50. let 20. století, který obsahuje výpovědi těchto žen jako audiovizuální záznam, který byl ve své kompletní verzi (na té spolupracovala i Helena Třeštíková) oceněn Evropskou komisí. Velmi populární je i mezinárodní Paměť žen, jež se snaží zachytit životy žen v období socialismu napříč různými generacemi. Je netradiční jak obsahově, tak i metodicky. Mluví o „úzkém propojení genderového výzkumu, genderového vzdělávání a v oslovení široké občanské společnosti. Bohatý biografický materiál skýtá východisko nejen k vědeckému vyhodnocení, publikacím apod., ale i k didaktickému zpracování a vypracování modulů genderového vzdělávání pro širokou veřejnost.“ (Gender Studies, 2003). Ženy tu nejsou pouze zkoumaným objektem, ale naopak součástí výzkumného týmu, rovnocenným partnerem, který mnohdy o svých trpkých zkušenostech uceleně mluví poprvé v životě, což je na sklonku života cenná sebereflexe.

Jde vlastně o jakousi Popelku mezi výzkumnými metodami, které se po vzoru přírodních věd snaží být i ve vědách společenským měřitelné a aplikovatelné pro všechny případy. Něco tak obyčejného jako je získávání informací pouhým rozhovorem může mnoha vědcům připadat spíš jako dětská hra než jako výzkumná metoda. I přes tyto argumenty se domnívám, že jde o metodu nezastupitelnou, která by měla získat při studiu historie více prostoru zejména ženám, o jejichž životě se dozvídáme spíše z přikreslených románů nežli ze zdrojů, které můžeme nazvat vědecky relevantními dokumenty.

Použité zdroje:

Vaněk, M. a kol. 2003. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Olomouc FF UP.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.

O'Connell Davidson, J., Layder, D. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge.

Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Gender Studies. 2003. Paměť žen. *Mezinárodní projekt oral history*. [online]. [cit. 5. 5. 2011].

Dostupné z: <http://www.womensmemory.net/cesky/>